

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ АВТОМАТИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Досліджено поняття бухгалтерської інформації як упорядкованої системи штучно створених показників. Розглянуто проблеми, пов'язані з використанням інформаційних ресурсів в управлінні підприємницькою діяльністю.

Ключові слова: інформація, інформаційна система, релевантність, кібернетичний підхід, автоматизація бухгалтерського обліку.

Інформаційні та комунікаційні технології за короткий час стали невід'ємною складовою сучасного ринкового суспільства. У багатьох країнах вільне володіння цими технологіями є складовою успішного ведення бізнесу. Впровадження в господарську діяльність підприємств інформаційних та комунікаційних технологій сприяє оперативному задоволенню інформаційних потреб зацікавлених зовнішніх і внутрішніх користувачів.

Застосування інформаційних технологій у системі управління суб'єктом господарювання є особливо необхідним, оскільки саме управлінські рішення спроможні змінити всю систему управління в цілому, а від їх правильності та своєчасності залежить ефективність роботи будь-якого підприємства. Одним із методів удосконалення системи управління є впровадження новітніх інформаційних систем через автоматизацію бухгалтерського обліку як джерела постачання інформації для такої системи. Це дозволяє оптимізувати процес обміну інформацією, зменшити обсяг роботи облікових працівників та дозволяє приймати керівництву підприємства ефективні управлінські рішення.

Останнім часом проблеми, пов'язані з використанням інформаційних ресурсів в управлінні суб'єктами господарювання, стали особливо актуальними завдяки широкому розвитку робіт з автоматизації бухгалтерського обліку. Цим проблемам присвячені праці Ф. Ф. Бутинця, А. Т. Гершенгорина, В. П. Загороднього, С. В. Іваненкова, В. І. Подольського. Трактують облік, як «частини загальної інформаційної системи, яка перетворює первинні дані зафіксовані в документах, в продукт для управління» та як «засобу виробництва товару особливого роду – інформації» [1, с. 59] висвітлено у численних працях М. С. Пушкаря. Проблеми функціонування системи обліку та необхідність забезпечення управління релевантною інформацією відображені в працях: Я. В. Соколова, З. В. Гуцайлюка, В. В. Сопка, Є. В. Мниха, С. Ф. Голова та багатьох інших.

Метою статті є виявлення основних організаційно-інформаційних проблем функціонування системи обліку та їх вирішення через автоматизацію облікового процесу.

Автоматизація бухгалтерського обліку нерозривно пов'язана з поняттям економічної інформації. У обліковій науковій думці існує декілька підходів до визначення інформації, хоча найчастіше зустрічаються: схоластичний та структурний.

Схоластичний підхід визначає інформацію з погляду зменшення фактора невизначеності у будь-якому процесі, системі тощо та трактує її як відомості про будь-який об'єкт, подію, факт, що зменшують невизначеність у

конкретній галузі знань.

Структурний підхід розглядає інформацію як сукупність взаємопов'язаних показників, кожний з яких має певний зміст і значення.

Згодом таке визначення було доповнено шляхом застосування процесного підходу: інформація – це відомості про будь-що і є об'єктом збору, зберігання та передачі. Тобто, цей підхід визначає, по суті, тільки стадії руху інформації, але не вказує на їх функціональну основу.

Погоджуючись із застосуванням структурного підходу до визначення інформації, необхідно, на наш погляд, підкреслити важливість її попроцесної та функціональних складових. У сучасних умовах недостатньо враховується остання складова, адже від того, які функції виконує інформація залежить її використання в тій чи іншій галузі. Тому необхідно виділити функціональну основу економічної інформації, або взагалі не розглядати її поділ на економічну та неекономічну. Таким чином, економічна інформація – це впорядкована сукупність штучно створених показників, яка виконує функцію повідомлення відповідальних осіб про стан економічних процесів на певний момент часу шляхом її збору, обробки, зберігання та передачі. Відповідно до цього тлумачення можна дати визначення поняття бухгалтерської інформації, або будь-якої іншої: маркетингової, фінансової, управлінської тощо.

Бухгалтерську інформацію можна визначити як упорядковану систему штучно створених показників, яка виконує функцію повідомлення зацікавлених користувачів про стан майна, капіталу, зобов'язань та господарських процесів на певний момент часу шляхом її збору, обробки, зберігання та передачі. Як підкреслює М. О. Бортник, «специфічність і значення облікової інформації полягає у тому, що вона є основною інформацією, що поступає з керованого об'єкта в керуючий» [2, с. 66]. З допомогою облікової інформації управляючий об'єкт здійснює попередній, поточний і послідовний контроль за керованим об'єктом, а також зв'язок із зовнішнім середовищем при вході і виході системи управління.

Той же автор дотримується думки, що система бухгалтерського обліку аналогічна системі управління. На наш погляд, інформаційну систему бухгалтерського обліку слід розглядати як функціональну підсистему системи управління.

Інформаційний підхід пов'язують з поняттям релевантності – доречності, корисності інформації. Я. В. Соколов визначає релевантність наступним чином [3, с. 382]:

Таблиця 1. Релевантність облікової інформації

Характеристика	Опис
Синтаксис	Наявна, якщо інформація сприяє досягненню мети користувача
Семантика	Наявна, якщо одержувач інформації розуміє зміст представленої інформації
Прагматика	Наявна, якщо інформація сприяє прийняттю рішень її користувачем

На думку В. І. Подольського, релевантність може бути визначена, як відносини між власником інформації та її зацікавленим користувачем [4]. Синтез вищевикладених підходів дозволяє зрозуміти природу релевантності визначаючи синтаксис як її об'єктивну сторону, семантику – як суб'єктивну. Прагматика має суб'єктивно - об'єктивну природу і є результатом синтезу семантики і синтаксису.

Таким чином, *прагматичний аспект* пов'язаний з розглядом цінності, корисності використання економічної інформації для вироблення правильного управлінського рішення. Це дає змогу відокремити потрібну інформацію для кожного рівня управління. *Семантичний аспект* забезпечує вивчення змістовного навантаження інформації, визначення зв'язку між її складовими частинами. *Синтаксичний аспект* дає змогу встановити параметри інформаційних потоків, розглянути форми подання інформації, її носії, способи кодування.

Д. Сортер вважав, що традиційна бухгалтерія виходить із трактування предмету як вартості або як вартісної оцінки облікованих об'єктів. На його ж думку, в основі предмета повинна бути покладена інформаційна подія, під якою він розумів елементарну інформаційну одиницю, факт господарського життя. Виділення, пошук таких одиниць, складає, на його думку, суть обліку [3, с. 381]. Сортер таку бухгалтерію називав ситуаційною і вона повинна відповідати наступним вимогам:

- метою обліку є надання інформації про всі «існуючі» події, які можуть бути використані у множині моделей прийняття рішень;
- функцією обліку є не пряме представлення інформації для моделі прийняття рішень, а максимально можливого обсягу даних, з яких користувач, з врахуванням особливостей його моделі вибирає необхідну йому інформацію;
- завданням обліку є, за даними про зовнішні зміни, максимально можливо спрогнозувати майбутні можливі події [3, с. 380].

Подією, на підставі якої складається звітність, виступає факт господарського життя, але предметом обліку, тобто подією для бухгалтера є первинний документ як носій певної інформації (для бухгалтера подією є надходження накладної на матеріали, але не надходження самих матеріалів). Такий підхід дозволяє відділити подію (інформаційний аспект) від факту (економічний аспект). Отже, інформація, зафіксована в певній формі, називається повідомленням або подією. З цього погляду звітність генерується на виході облікової процедури з метою прийняття управлінських рішень.

П. Бірд розглядав бухгалтерський облік як засіб комунікації шляхом інформаційного обміну між передавачем – бухгалтером і приймачем – директором. Кожна передача інформаційного повідомлення – це стимул (S), який повинен викликати у приймача відповідну реакцію (R). При передачі неминуче виникають помилки, які трактуються, як перешкоди [3, с. 381].

Інформаційна модель П. Бірда виділяє три сторони

передачі даних: технічний аспект, змістовний аспект, ефективність збору даних (економічний аспект).

Повна сукупність даних, організована з погляду їх обробки відповідно до мети та завдань управління шляхом визначення взаємозв'язку між одиницями інформації називається інформаційною системою.

Вони класифікуються наступним чином:

- вхідні, або первинні масиви, призначені для відображення інформації про стан керованого об'єкту;
- проміжні масиви, сформовані на основі даних вхідних масивів за відповідними алгоритмами;
- змінні масиви, які містять інформацію, що сформована на основі вхідних даних, зберігається у постійних і службових масивах; дані цих масивів використовуються в одному або декількох циклах обробки інформації;
- масиви корегування, які містять дані, що підлягають включенню в масиви постійної інформації;
- робочі масиви містять дані для розв'язку конкретних завдань:
- постійні масиви містять умовно-постійну інформацію;
- службові масиви – програми, які безпосередньо керують процесом введення, обробки, аналізу та зберігання даних.

У процесі управління підприємством опрацьовуються багаточисельні потоки різноманітної інформації у вигляді відомостей та повідомлень про явища, події та процеси виробництва. Всі потоки інформації розподіляються між об'єктами управління і залежать від діяльності окремих відділів, служб та структурних підрозділів підприємства.

Узагальнення економічної літератури із досліджуваного питання дозволяє нам класифікувати інформацію, яка циркулює у процесі управління, таким чином:

1. За призначенням: виробничо-економічна; загальноекономічна;
2. По відношенню до функцій управління:
 - а) прогностна (планова);
 - б) облікова: фінансового обліку, управлінського обліку;
 - в) аналітична: оперативного аналізу; ретроспективного аналізу; перспективного аналізу;
3. За стадіями утворення: первинна; вторинна; проміжна; результативна;
4. За джерелами виникнення та використання: зовнішня; внутрішня;
5. За якістю: достовірна; не достовірна;
6. За насиченістю: достатня; недостатня; надлишкова.
7. За періодичністю: позачергова; щоденна; тижнева; місячна; квартальна; річна;
8. За видом носія: друкована; на машинних носіях;
9. За видом зображення: знакова; графічна;
10. За терміном служби: постійна; змінна;
11. За сегментами діяльності: у географічному і галузевому розрізах;

До інформації висуваються певні вимоги:

- стислість, чіткість формулювання, своєчасність поступлення;

- задоволення потреб конкретних користувачів;
- точність і достовірність, правильний підбір первинних даних, оптимальність систематизації та неперервність збору та обробки інформації.

Я. В. Соколов виділяє такі особливості бухгалтерської інформації:

- багатократність використання;
- сконцентрованість (суттєвість);
- штучність;
- ціле направленість;
- аналітичність.

У цих умовах обліково-економічна інформація повинна розв'язувати наступні завдання:

- у системному порядку формувати інформацію за всією сукупністю показників, які характеризують використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів як підприємства в цілому, так і його структурних підрозділів;
- забезпечувати всі рівні та ланки управління необхідною аналітичною інформацією;
- у формі зворотного зв'язку слугувати джерелом генерування оптимальних управлінських рішень і на цій основі вдосконалювати як сам об'єкт, так і систему.

Центральне місце у системі управління економічним об'єктом займає інформаційна система економічного характеру, яка отримала в економічній літературі назву економічної інформаційної системи та забезпечує обробку, пошук, зберігання та видачу інформації за запитами користувачів (рис. 1).

Для сучасних умов характерним є застосування високоефективної внутрішньофірмової системи інформації, яка базується на використанні новітніх технічних засобів автоматизованої обробки даних і текстової інформації, об'єднаних в єдину сітку. Управлінські інформаційні системи послідовно реалізують принципи єдності інформаційного процесу, інформації і організації шляхом застосування технічних засобів збору, нагромадження, обробки і передачі інформації у поєднанні з використанням аналітичних методів математичної статистики і моделей аналітичних розрахунків.

Внутрішньофірмові системи інформації виконують такі функції:

- визначення потреби кожного керівника у характері і змісті необхідної йому інформації з метою оперативного управління виробничо-збутовою діяльністю;
- централізоване прогнозування всіх затрат на

придбання, оренду технічних засобів для забезпечення неперервного функціонування системи інформації;

- визначення рівня затрат на використання технічних засобів у системі інформації (утримання і навчання обслуговуючого персоналу, оплата використовуваних приміщень, затрати на придбання витратних матеріалів тощо);
- забезпечення належного рівня збору, зберігання і надання інформації;
- розробка програмних засобів, прикладних програм.

Для виділення бухгалтерської інформаційної системи, на наш погляд, необхідно застосувати кібернетичний підхід і розглянути її з двох сторін: суб'єкт управління і об'єкт управління. Об'єктом управління у випадку з бухгалтерськими інформаційними системами є бухгалтерська інформація, що і визначає її специфіку.

Можна, на нашу думку, виділити: організаційне, технологічне, фінансове, кадрове, правове, лінгвістичне, математичне і ергономічне забезпечення інформаційних систем.

Під *ергономічним забезпеченням* слід розуміти сукупність методів та засобів, які створюють оптимальні умови для розробки, реалізації та впровадження відповідних технологій нормального функціонування інформаційної системи бухгалтерського обліку.

Лінгвістичне забезпечення бухгалтерської інформаційної системи характеризується системою термінів та штучних мов (макромов), а також правил формалізації.

Правове забезпечення бухгалтерської інформаційної системи – це сукупність норм, виражених у нормативних актах, які встановлюють та закріплюють організацію цих систем, їх мету, завдання, структуру і функції, правовий статус. З його допомогою здійснюється правове регулювання розробки програмних рішень і взаємозв'язків розробника та замовника. Воно містить загальну частину (нормативні документи, які регламентують діяльність бухгалтерської інформаційної системи) і спеціальну (юридична підтримка прийняття рішень). У даний час на українському ринку існує більше 10 продуктів, які здійснюють правову підтримку прийняття рішень і можуть бути інтегровані в бухгалтерську інформаційну систему.

До *організаційного забезпечення* належать сукупність методів і засобів, через які здійснюється регламентація взаємодії персоналу і технічних засобів, задіяних в обробці і підтримці даних у процесі функціонування системи.

До складу організаційного забезпечення інформаційної системи відносять:

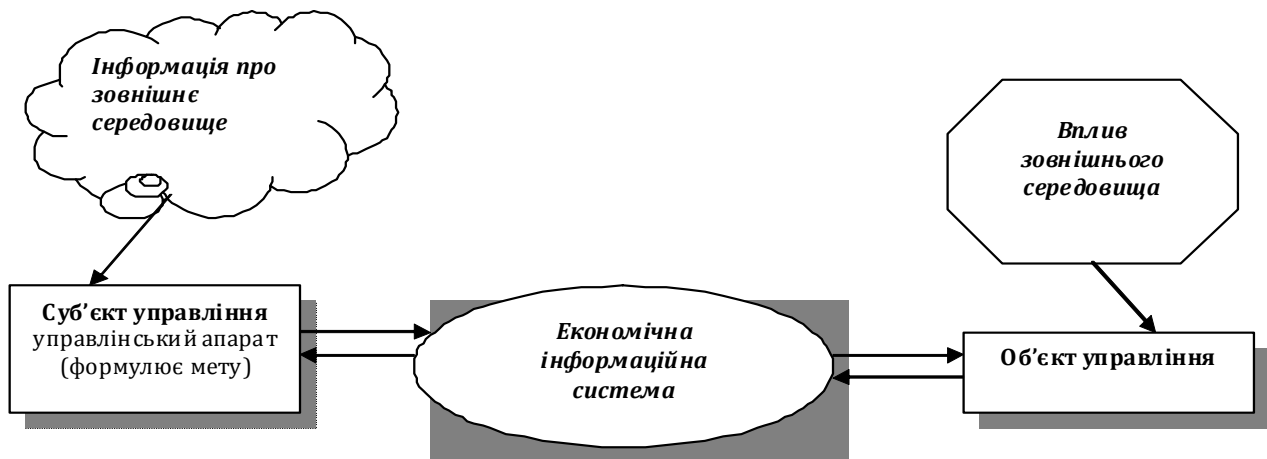

Рис. 1. Місце економічної інформаційної системи в системі управління підприємством

- обчислювальний центр для обслуговування фірми в цілому;
- центральну службу інформації;
- інформаційну систему у виробничих підрозділах, включно із відділами обробки та аналізу інформації; обробки вхідної і вихідної документації; зберігання і видачі інформаційних матеріалів; обчислювальної техніки.

Технологічне забезпечення має наступні основні особливості: функціональної одиницею системи є обчислювальна робота (операція); структурною – АРМ (автоматизоване робоче місце); інформаційною – файл.

Математичне забезпечення бухгалтерських інформаційних систем – це сукупність методів, правил, інструкцій, математичних моделей і алгоритмів розв'язку фінансово-бухгалтерських завдань, опрацювання інформації і прийняття відповідних рішень.

Таким чином, автоматизація інформаційних процесів у межах економічного суб'єкта, повинна мати різноплановий, але взаємопов'язаний характер, що впливає із багатомірності економічної інформації. Поєднання всіх видів забезпечення облікових інформаційних систем дозволяє спростити моделювання економічних процесів та покращити інформаційне забезпечення користувачів. Це дозволить скласти різноманітну і багатофункціональну звітність за будь-якими стандартами та запитами зацікавлених користувачів.

Список літератури

1. Пушкар, М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів) [Текст] : монографія / М. С. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2006. - 334с.
2. Бортник, Н. А. Первичный учет в автоматизированных комплексах [Текст] / Н. А. Бортник. – М. : Финансы и статистика, 1991.
3. Соколов, В. Я. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней [Текст] : учебн. пособие для вузов. / В. Я. Соколов. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638с.
4. Подольский, В. И. Информационные системы бухгалтерского учета [Текст] / В. И. Подольский, В. В. Дик, А. И. Уринцев. - М. : Финансы и статистика, 1992. - 148 с.

РЕЗЮМЕ

Денчук Павел

Организационно-информационные проблемы автоматизации бухгалтерского учета

Исследована категория бухгалтерской информации как упорядоченной системы искусственно созданных показателей. Рассмотрены проблемы, связанные с использованием информационных ресурсов в управлении предпринимательской деятельностью.

RESUME

Denchuk Pavlo

Organization and information problems of accounting automation

The conception information as an ordered system of the piece-created indexes is investigated. Problems connected with the usage of information recourses in the management of business activity are examined.